

Rola środka karnego w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej w systemie środków karnych

*The role of a criminal measure in the form of disqualify
from holding specific post, performing a specific profession
or conducting a specific business activity
in a system of penal measures*

Abstract

This article deals with the issue of the role of a criminal measure in the form of disqualify from holding specific post, perform a specific profession or conduct a specific economic activity in a system of criminal measures. The author indicates the basic elements of a criminal measure, its premises, functions in the system of penal measures. The coherence of the system is also questioned in relation to the possible simultaneous optional update to the decision of a criminal measure and the power of the law updating the ban from art. 18 § 2 k.s.h.

Keywords

criminal measures, enforcement of criminal measures, disqualify from holding specific post

1. Uwagi wprowadzające

Środek karny w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności wskazany został przez ustawodawcę w art. 39 pkt 2 kodeksu karnego¹ jako jeden ze środków karnych w sposób

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, dalej k.k.

dotkliwy ograniczający i wpływający na swobodę zarobkowania przez jednostkę. Kodeks karny z 1969 r. przewidywał w art. 38 pkt 3 i art. 42 trzy kary dodatkowe: 1) zakaz zajmowania określonych stanowisk, 2) zakaz wykonywania określonego zawodu, 3) zakaz prowadzenia określonej działalności². W doktrynie podkreśla się nade wszystko funkcje zapobiegawcze wypełniane przez powyższe środki penalne³. Kary te chronić miały społeczeństwo przed skazanymi, którzy zajmując to samo stanowisko, wykonując ten sam zawód lub prowadząc tę samą działalność, w związku z którymi dopuścili się przestępstwa, w dalszym ciągu dopuszczaliby się tych czynów zabronionych. Takie ograniczenia w płaszczyźnie realizacji prawa do zajmowania określonego stanowiska przewidziane zostały przez różne regulacje, także należące do innych dziedzin prawa⁴. Poza przypadkiem, kiedy pozbawienie swobody stanowi konsekwencję orzeczenia środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska, który to środek może występować obok kary lub samoistnie oraz tytułem środka zabezpieczającego⁵, w ograniczonym zakresie stanowić może także skutek orzeczenia środka karnego pozbawienia praw publicznych, orzeczenia sądu wydanego w trybie przepisu art. 373 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe i naprawcze⁶, a także tzw. prawny skutek skazania.

Środek karny w postaci zakazu zajmowanego stanowiska lub wykonywania określonego zawodu można stosować w przypadku popełnienia przestępstwa umyślnego, jak i nieumyślnego przez sprawcę, a aktualne przepisy ustawy nie ograniczają, do jakiego rodzaju popełnionego przestępstwa ma być stosowany. Jak wynika z treści art. 41 § 1 k.k., zakaz zajmowania określonego stanowiska albo wykonywania określonego zawodu sąd może orzec wobec sprawcy przestępstwa, wówczas gdy sprawca nadużył przy popełnionym przestępstwie stanowiska lub wykonywanego zawodu albo też sąd wykazał, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym⁷.

Natomiast środek karny w postaci zakazu prowadzenia określonej działalności jest zawężonym środkiem karnym do zastosowania. Dotyczy on bowiem osób skazanych, które popełniły przestępstwo w związku z prowadzeniem działalności. Działalnością gospodarczą, zgodnie z art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej⁸, jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa,

² Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94.

³ I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1970, s. 244.

⁴ W. Dadak, *Rola środka karnego zakazu prowadzenia działalności gospodarczej w zapobieganiu przestępczości*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 4, s. 89 i 101.

⁵ Na podstawie art. 99 k.k.

⁶ Dz.U. z 2012 r., poz. 1112 z późn. zm.

⁷ M. Filar [i in.] (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 161.

⁸ Dz.U. z 2010 r., poz. 1447 z późn. zm.

wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły. Różnica pomiędzy działalnością gospodarczą a wykonywaniem zawodu polega na tym, że działalność gospodarcza nie wymaga specjalnych kwalifikacji, a jedynie wpisu do rejestru przedsiębiorców prowadzących w systemie Krajowego Rejestru Sądowego lub też innego pozwolenia wydane przez urząd administracyjny.

2. Uwagi szczegółowe

W literaturze możemy odnaleźć rozważenia dotyczące wątpliwości, które pojawiają się w temacie przedmiotu środków karnych wskazanych w art. 41 § 1 k.k. Należy w tym miejscu wspomnieć, że w art. 39 pkt 2 k.k. ustawodawca, poza zakazem zajmowania określonego stanowiska, zawarł jeszcze dwa inne rozwiązania prawne limitujące aktywność podmiotu w sferze możliwości realizowania szeroko rozumianej płaszczyzny zarobkowej, a mianowicie zakaz wykonywania określonego zawodu oraz zakaz prowadzenia określonej działalności. Patrząc na konstrukcję techniczną art. 39 pkt 2 k.k., należy podkreślić, że zawiera on trzy autonomiczne względem siebie środki karne polegające na: zakazie zajmowania określonego stanowiska, zakazie wykonywania określonego zawodu oraz zakazie prowadzenia określonej działalności gospodarczej⁹. Ulokowanie ich w jednej jednostce redakcyjnej jest uzasadnione: ich funkcją, przesłankami orzekania oraz chronionym przez nie dobrem prawnym.

Jego istotą jest zapobieżenie nadużywaniu stanowiska przez osoby, które dopuściły się przestępstw, a także ochrona społeczeństwa przed osobami, których aktywność w związku z zajmowaniem określonego stanowiska doprowadziła do popełnienia przestępstwa lub zagraża istotnym dobrom chronionym prawem¹⁰. Niewątpliwie również przedmiotowy zakaz pełni funkcję represyjną, wyrażającą się w pozbawieniu możliwości zarobkowania¹¹.

Środek karny w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, jako fakultatywny środek karny może zostać orzeczony przez sąd w przypadku zaistnienia dwóch przesłanek:

⁹ Odmienne: L.K. Paprzycki, *Kara dodatkowa zakazu zajmowania stanowisk, wykonywania zawodu i prowadzenia działalności w świetle badań aktowych*, „Nowe Prawo” 1993, nr 9-10, s. 207.

¹⁰ Zob. M. Szewczyk, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1–116 KK*, Warszawa 2012, s. 635. W uzasadnieniu do rządowego projektu kodeksu karnego wskazano, że środek zakazu zajmowania określonego stanowiska ma „dominujący element prewencyjny” (*Nowe kodeksy karne — z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 143).

¹¹ M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 635.

- nadużycia stanowiska lub uprawnień zawodowych do popełnienia przestępstwa (tzw. przesłanka kognitywna);
- okazania, że dalsze sprawowanie funkcji związanych ze stanowiskiem lub wykonywaniem zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem (tzw. przesłanka predyktywna)¹². Kumulatywne ujęcie obu warunków świadczy o wyraźnie akcentowanej funkcji prewencyjnej tego środka karnego.

Prawodawca potraktował to uregulowanie w sposób odmienny niż występujące w przypadku zakazu zajmowania zawodu (art. 41 § 1 k.k.), gdzie warunkiem koniecznym do jego zastosowania jest nadużycie zawodu do popełnienia przestępstwa. Różnica dotyczy tego, iż nadużycie zawodu polega na umyślnym popełnieniu przestępstwa związanego z zamierzonym przez sprawcę przekroczeniem uprawnień lub niedopełnieniem obowiązków związanych z zajmowanym stanowiskiem¹³. Odnosi się to także do zakazu zajmowania stanowiska. Natomiast gdy idzie o zakaz orzekany na podstawie art. 41 § 2 k.k., w grę może również wchodzić nieumyślność przy popełnieniu przestępstwa, które jednak miało związek z działalnością gospodarczą prowadzoną przez sprawcę¹⁴.

Z treści art. 41 § 1 *expressis verbis* wynika, w razie spełnienia przesłanki pierwszej, iż nadużycie zajmowanego stanowiska lub wykonywanego zawodu następuje przy popełnieniu przestępstwa. W wyroku z dnia 1 lutego 1989 r., sygn. akt V KRN 300/88, Sąd Najwyższy trafnie przyjął, iż nadużycie zawodu (odpowiednio stanowiska) w rozumieniu art. 41 § 1 k.k. wyraża się w popełnieniu przestępstwa umyślnego świadczącego, że sprawca wykorzystał wykonywany zawód dla popełnienia owego przestępstwa¹⁵. Przytoczony pogląd, stanowiący kontynuację dotychczasowej linii orzecznictwa Sądu Najwyższego¹⁶, powtórzony został następnie w wyroku z dnia 9 maja 1996 r., sygn. akt III KKN 15/96¹⁷, w następującej tezie: „Nadużycie zawodu przy popełnieniu przestępstwa zachodzi wtedy, gdy sprawca popełniając określony czyn przestępny działa formalnie w ramach uprawnień sprzężonych z wykonywaniem danego zawodu, ale umyślnie

¹² Por. W. Dadak, *op. cit.*, s. 89.

¹³ Postanowienie SN z dnia 2 lutego 2009 r., V KK 330/08, „Prokuratura i Prawo” 2009, dodatek „Orzecznictwo”, nr 17, poz. 6.

¹⁴ C. Kosikowski, *Nowe regulacje prawne w zakresie swobody działalności gospodarczej*, „Państwo i Prawo” 2004, nr 10, s. 7.

¹⁵ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 1989 r., V KRN 300/88, OSP 1990, nr 7, poz. 277 z aprobującymi glosami: R. A. Stefańskiego, *ibidem*, oraz J.A. Kuleszy, OSP 1991, nr 9, poz. 203.

¹⁶ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 1958 r., IV K 703/57, NP 1959, nr 5, s. 636 i n. z glosą J. Mikosa i Z. Sobolewskiego; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 1981 r., V KRN 24/81, „Problemy Praworzędności” 1981, nr 6 z omówieniem S. Kołodzieja; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 czerwca 1982 r., Rw 422/82, OSNKW 1982, nr 10-11, poz. 73 z glosą L.K. Paprzyckiego, NP 1984, nr 1, s. 149-152; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 1983 r., Rw 53/83 z glosą L.K. Paprzyckiego, NP 1985, nr 2, s. 145-149.

¹⁷ OSNKW 1996, nr 9-10, poz. 55 z uwagami S. Zabłockiego, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karne*, „Palestra” 1969, nr 11-12, s. 186.

czyni niewłaściwy (sprzeczny z zasadami wykonywania tego zawodu lub obowiązującym prawem) użytek z owych uprawnień, gdy zatem wykorzystuje uprawnienia zawodowe przy popełnieniu przestępstwa”. Argumenty jednolitej linii orzecznictwa Sądu Najwyższego pozwalają przyjąć, iż użyte w treści art. 41 § 1 k.k. sformułowanie „przy popełnieniu przestępstwa” przesądza o tym, że sprawca zachowaniem polegającym na nadużyciu stanowiska lub zawodu realizuje znamiona czynu przestępnego. Zapatrywanie to znajduje aprobatę w doktrynie¹⁸.

Formułując drugą przesłankę orzekania zakazów zajmowania określonego stanowiska oraz wykonywanie określonego zawodu (jeżeli sprawca okazał, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem), ustawodawca *expressis verbis* nie określił, iż w przepisie tym chodzi o okazanie przy popełnieniu przestępstwa, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem. Problem ten dostrzegł Włodzimierz Wróbel, który zwrócił uwagę na potrzebę precyzyjnego ustawowego unormowania związku pomiędzy oceną niebezpieczeństwa dalszego wykonywania przez sprawcę zawodu lub zajmowania stanowiska z popełnieniem przestępstwa, którego dotyczy orzeczenie¹⁹.

Dla orzeczenia przez sąd przedmiotowego środka karnego wystarczające jest wskazanie przez sąd na istnienie każdej z tych przesłanek samodzielnie.

Co ważne, orzeczenie przez sąd tego zakazu jest zawsze fakultatywne. Istotą zakazu zajmowania określonego stanowiska jest okresowe pozbawienie skazanego możliwości zajmowania określonej funkcji w hierarchii zawodowej lub służbowej²⁰.

Zgodnie z treścią art. 180 k.k.w.²¹ w celu wykonania orzeczonego zakazu sąd przesyła odpis wyroku właściwemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego albo pracodawcy lub instytucji, w której skazany zajmuje stanowisko lub wykonuje zawód objęty zakazem. Zgodnie z treścią art. 181 cytowanego wyżej aktu prawnego w wypadku orzeczenia zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej sąd zobowiązany jest przesłać odpis wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwemu według miejsca zamieszkania skazanego lub prowadzenia działalności gospodarczej.

¹⁸ R.A. Stefański *Komentarz do art. 41 § 1 k.k.*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 332; W. Zalewski, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, t. II. *Komentarz. Art. 32–116*, Warszawa 2015, s. 68, zob. glosy autorów wymienionych w przypisie 3.

¹⁹ W. Wróbel, *Środki karne w projekcie kodeksu karnego (część 1)*, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 7-8, s. 106.

²⁰ M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 636; N. Kłaczyńska, *Komentarz do art. 41 § k.k.*, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 315. Zob. także C. Kulesza, *op. cit.*, s. 507-510; R.A. Stefański, *Komentarz do art. 41*, [w:] R.A. Stefański (red.), *op. cit.*, teza 22. Por. O. Górniok, *Cele karania i rodzaje kar w prawie karnym gospodarczym*, [w:] O. Górniok (red.), *Prawo karne gospodarcze*, Warszawa 2003, s. 29-30; W. Dadak, *op. cit.*, s. 88-89.

²¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 90).

Zakaz zajmowania określonego stanowiska orzeka się w latach na okres od roku do lat 15²². Obowiązuje on od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, co oznacza, że dzień uprawomocnienia się orzeczenia wlicza się do okresu jego trwania²³. Rzeczywisty czas wykonywania przedmiotowego zakazu może się różnić od ram wskazanych w orzeczeniu o środku karnym, z uwagi na instytucje wpływające na zawieszenie jego biegu lub też skrócenie²⁴. Okres, na który środek karny zakazu zajmowania określonego stanowiska orzeczono, nie biegnie w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, orzeczonej chociażby za inne przestępstwo. Zgodnie z poglądem w doktrynie prawa karnego, który wskazuje, że wyłącznie odbywanie kary w zakładzie karnym stanowi podstawę zawieszenia biegu terminu tego zakazu²⁵. Z powyższego wynika, że mimo obowiązywania zakazu pełnienia określonego stanowiska, relewantny z punktu widzenia jego wykonania okres, który sąd wskazał w orzeczeniu, ulega zawieszeniu na czas odbywania kary pozbawienia wolności²⁶. Istnienie takiej konstrukcji uzasadnione jest koniecznością stworzenia realnej dolegliwości dla skazanego²⁷. Zawieszenie biegu okresu, na który orzeczono zakaz zajmowania określonego stanowiska, wywołują także odbywanie przez skazanego zastępczej kary pozbawienia wolności²⁸, zatrzymanie lub stosowanie w trakcie odbywanego zakazu środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania²⁹

²² Nie jest dopuszczalne jego orzekanie w miesiącach – M. Filar (red.), *op. cit.*, Warszawa 2012, s. 187; R.A. Stefański, *Komentarz do art. 43*, [w:] *Kodeks karny...*, teza 4. Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2012 r., IV k.k. 60/12, opubl. SIP Legalis nr 537156; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2004 r., II k.k. 180/04, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 1100; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2003 r., III k.k. 75/03, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 4 – wkładka, poz. 1; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2003 r., II k.k. 65/03, OSNwSK 2003, nr 1, poz. 1029; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2002 r., IV k.k. 199/02, SIP Legalis nr 59338; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2002 r., IV k.k. 198/02, SIP Legalis nr 59337.

²³ R.A. Stefański, Glosa do postanowienia SN z 12 marca 1992 r., II KRN 20/02, OSP 1992, Nr 10, poz. 221; *idem*, *Komentarz do art. 43...*, teza 14. Zob. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2013 r., IV k.k. 286/13, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 1 – wkładka, poz. 2; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2013 r., I KZP 4/13, OSNKW 2013, Nr 8, poz. 64; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2012 r., V k.k. 70/12, SIP Legalis nr 507142.

²⁴ Zob. także J. Lachowski, *Pozbawienie praw publicznych w kodeksie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 10, s. 65; M. Siwek, *Wykonanie niektórych środków karnych*, „Prawo i Prokuratura” 2010, nr 11, s. 117; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 909; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 533.

²⁵ Zob. M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 658; M. Melezini, *op. cit.*, s. 424; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, teza 5 do art. 43; por. także postanowienie Sądu Najwyższego z 17 maja 1990 r., V KZP 5/90, OSP 1991, nr 1, poz. 16. Por. J. Lachowski, *op. cit.*, s. 66.

²⁶ Zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2003 r., III SW 133/03, OSNAPiUS 2004, nr 1, poz. 22; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 listopada 2010 r., II Akzw 1164/10, KZS 2011, nr 1, poz. 60.

²⁷ R.A. Stefański, Glosa do postanowienia SN z dnia 17 maja 1990 r., V KZP 5/90, OSP 1990, nr 1, poz. 16; K. Postulski, *op. cit.*, s. 910; M. Melezini, *op. cit.*, s. 424.

²⁸ K. Postulski, *op. cit.*, s. 910; M. Siwek, *op. cit.*, s. 117; N. Kłaczyńska, *op. cit.*, s. 338-339; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 533.

²⁹ W. Wróbel, *Komentarz do art. 43, teza 18*, [w:] A. Zoll (red.), *op. cit.*, s. 870-871.

zaliczonych następnie na poczet orzeczonej w dalszej kolejności kary pozbawienia wolności³⁰, udzielenie zezwolenia na krótkotrwałe opuszczenie zakładu karnego³¹. Ucieczka skazanego – pomimo że nie przebywa on wówczas w zakładzie karnym – nie ma wpływu na przerwanie biegu zawieszenia terminu, na który orzeczono środek karny³². Nie powodują natomiast zawieszenia biegu okresu, na który orzeczono środek karny zakazu zajmowania określonego stanowiska odbywanie przez skazanego kary aresztu za wykroczenie³³, zastosowanie wobec niego tymczasowego aresztowania, które nie zostało następnie zaliczone na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności, odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności³⁴ czy też udzielenie skazanemu przerwy w wykonywaniu tej kary³⁵. Rzeczywisty okres trwania środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska modyfikowany może być również w sytuacji zastosowania wobec skazanego środka zapobiegawczego w toku trwania postępowania karnego. Zgodnie bowiem z przepisem art. 63 § 2 k.k. w takiej sytuacji na poczet orzeczonego środka karnego zalicza się okres rzeczywistego stosowania odpowiadających rodzajowo środków zapobiegawczych. Zatem w przypadku uprzedniego zastosowania wobec skazanego środka zapobiegawczego w postaci zawieszenia w czynnościach służbowych okres rzeczywistego stosowania tego środka pomniejsza okres obowiązywania środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska³⁶.

Przepisy oddziału 2 („Zakazy, nakaz, obowiązki”), rozdziału XII („Środki karne”) k.k.w. określają zasady wykonywania środka karnego w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska. Wskutek uprawomocnienia się orzeczenia wskazującego na zakaz zajmowania określonego stanowiska na sędzie, który wydał wyrok w pierwszej instancji, spoczywa obowiązek przesłania odpisu wyroku właściwemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, pracodawcy albo instytucji, w której skazany zajmuje objęte zakazem stanowisko. Jeżeli skazany zajmuje stanowisko kierownicze lub inne odpowiedzialne stanowisko, sąd przesyła odpis wyroku również właściwej

³⁰ R.A. Stefański, *Komentarz do art. 43...*, teza 19; M. Siwek, *op. cit.*, s. 118. Odmiennie M. Szewczyk, [w:] A. Zoll (red.), *op. cit.*, s. 658; M. Melezini, *op. cit.*, s. 424; A. Marek, *op. cit.*, teza 5; K. Postulski, *op. cit.*, s. 911; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 533-534.

³¹ Zob. J. Lachowski, *op. cit.*, s. 67-68; M. Siwek, *op. cit.*, s. 120; M. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 534; K. Postulski, *op. cit.*, s. 910. Odmiennie M. Melezini, *op. cit.*, s. 424; N. Kłaczyńska, *op. cit.*, s. 339; Z. Sienkiewicz, *op. cit.*, s. 187; A. Marek, *op. cit.*, teza 6 do art. 43.

³² W. Zalewski, *Komentarz do art. 43*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 32–116*, t. II, Warszawa 2010, s. 151-155. Zob. także J. Lachowski, *op. cit.*, s. 67-68; K. Postulski, *op. cit.*, s. 910. Odmiennie A. Marek, *op. cit.*, teza 6; M. Melezini, *op. cit.*, s. 424; J. Lachowski, *op. cit.*, s. 66; N. Kłaczyńska, *op. cit.*, s. 339; Z. Sienkiewicz, *op. cit.*, s. 187; R.A. Stefański, *Komentarz do art. 43...*, teza 20 i 24.

³³ M. Siwek, *op. cit.*, s. 117; K. Postulski, *op. cit.*, s. 911. Zob. także R.A. Stefański, *Komentarz do art. 43...*, teza 28.

³⁴ J. Lachowski, *op. cit.*, s. 67.

³⁵ A. Marek, *op. cit.*, teza 6; M. Szewczyk, *op. cit.*, s. 658.

³⁶ M. Melezini, *op. cit.*, s. 427.

jednostce nadrzędnej. Nadto z uwagi na treść przepisu art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy³⁷ o orzeczeniu wskazanych wyżej zakazów konieczne jest poinformowanie powiatowych urzędów pracy, do których kompetencji należy rejestrowanie bezrobotnych i poszukujących pracy oraz prowadzenie rejestru tych osób³⁸. Należy zgodzić się zatem ze stanowiskiem prezentowanym w literaturze, według którego o orzeczonym środku karnym zakazu wykonywania zawodu sąd musi powiadomić kierownika powiatowego urzędu pracy³⁹. Dodatkowo, na podstawie przepisu § 4 w zw. z § 2 pkt 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, Ministra Obrony Narodowej, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie zawiadamiania o orzeczeniach wydanych w sprawach karnych oraz sprawach nieletnich, dotyczących osób podlegających obowiązkowi czynnej służby wojskowej z dnia 29 grudnia 2010 roku⁴⁰ na sądach spoczywa obowiązek zawiadomienia wójta, burmistrza (prezydenta miasta) oraz wojskowych komendantów uzupełnień niezwłocznie po uprawomocnieniu się wyroku skazującego o zapadłym orzeczeniu⁴¹. O ile pojęcie „stanowisko kierownicze” nie budzi większych wątpliwości interpretacyjnych, o tyle nie można już tego samego powiedzieć o „innym odpowiedzialnym stanowisku”, gdyż przytoczone wyrażenia mają niewątpliwie charakter nieostry. Wydaje się, że chodzi w tym przypadku o takie zajęcie skazanego, gdzie z racji zajmowanego stanowiska pełni on funkcję przełożonego wobec innych podległych mu osób.

Skutkiem nałożonego na sąd obowiązku przesłania odpisu wyroku jest – spoczywająca na pracodawcach, a także właściwych organach administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, instytucjach, w których skazany zajmuje objęte zakazem stanowisko oraz właściwych jednostkach nadrzędnych – konieczność podjęcia „stosownych decyzji i bezzwłocznego zawiadomienia sądu, który w razie stwierdzenia nieprawidłowości nakazuje je usunąć” (art. 185 k.k.w.). Przedmiotowe decyzje – jak się wskazuje w orzecznictwie sądów administracyjnych – winny mieć podstawę materialnoprawną w konkretnych przepisach ustawowych, przyznających organowi uprawnienie do zastosowania określonej sankcji i wskazujących przesłanki do podjęcia decyzji⁴². Informacje uzyskane w związku z treścią powołanego przepisu art. 185 k.k.w. mogą stanowić przykładowo przesłankę uznania środka karnego za wykonany, zarządzenia wykonania kary

³⁷ Dz.U. z 2013 r., poz. 674, z późn. zm.

³⁸ K. Postulski, *op. cit.*, s. 887-888; M. Siwek, *op. cit.*, s. 111; R.A. Stefański, *Komentarz do art. 41...*, teza 68; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 534.

³⁹ Zob. K. Postulski, *KKW. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 1127; M. Siwek, *Regulamin urzędowania sądów powszechnych*, s. 696-697; *idem*, *Wykonanie niektórych...*, s. 111; M. Dąbkiewicz, *KKW. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 732.

⁴⁰ Dz.U. z 2011 r. Nr 13, poz. 65.

⁴¹ M. Siwek, *op. cit.*, s. 111.

⁴² Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 26 czerwca 2008, II SA/Po 106/08, SIP Legalis nr 123422.

warunkowo zawieszanej, czy też odpowiedzialności karnej z tytułu nierespektowania orzeczonego zakazu⁴³.

W związku z realizacją obowiązku przesłania odpisu wyroku, w którym orzeczono środek karny zakazu zajmowania określonego stanowiska, sąd jest dodatkowo zobligowany do podania na podstawie treści wyroku daty początkowej, od której należy liczyć okres jego wykonywania. Na sądzie nie spoczywa jednak zobowiązanie do określenia daty końcowej.

Wskazanie daty końcowej leży w kompetencji organu administracji publicznej występującego jako organ postępowania wykonawczego⁴⁴. Jej prawidłowe ustalenie niekiedy będzie wymagało wzięcia pod uwagę wskazanych powyżej okoliczności mających wpływ na zawieszenie okresu biegu środka karnego lub też zaliczenie na jego poczet odpowiadającego mu rodzajowo środka zapobiegawczego⁴⁵. W sytuacji powstania wątpliwości w tym zakresie organ administracji publicznej jest uprawniony do zwrócenia się do sądu, który wydał orzeczenie o rozstrzygnięcie przedmiotowych wątpliwości⁴⁶. Nie jest natomiast możliwe dokonywanie takich ustaleń przez ten organ samodzielnie⁴⁷.

Zgodnie z treścią art. 84 § 1 k.k. po upływie połowy okresu, na który orzeczono środek karny zakazu zajmowania określonego stanowiska, sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji, może uznać ten środek karny za wykonany. Skrócenie okresu wykonywania tego środka karnego jest uwarunkowane poprzez uprzednie ustalenie, że skazany w tym czasie przestrzegał porządku prawnego, a środek karny był wykonywany w stosunku do niego przynajmniej przez okres jednego roku. Zgodnie z przepisem art. 186 a k.k.w. na postanowienie w przedmiocie uznania za wykonany zakazu zajmowania określonego stanowiska przysługuje zażalenie.

Zgodnie z przepisem art. 103 § 2 k.k. wykonanie środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska przedawnia się po upływie 10 lat od uprawomocnienia się wyroku skazującego. Stanowi ono – obok wykonania albo darowania wykonania środka karnego – warunek zatarcia skazania w przypadku, gdy środek ten orzeczono obok kary.

W przypadku orzeczenia samoistnego środka karnego zatarcie skazania następuje z chwilą wykonania, darowania albo przedawnienia wykonania tego środka karnego. Naruszenie zakazu zajmowania określonego stanowiska stanowi przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3 (art. 244 k.k.).

⁴³ K. Postulski, *op. cit.*, s. 916.

⁴⁴ M. Siwek, *op. cit.*, s. 116; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, teza 7 do art. 184.

⁴⁵ Zob. S. Lelental, *op. cit.*, s. 833-834.

⁴⁶ K. Postulski, *op. cit.*, s. 913; M. Siwek, *op. cit.*, s. 117.

⁴⁷ K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, teza 7-8 do art. 184.

Osoba skazana za przestępstwo określone w rozdziale XXXIII–XXXVII k.k. oraz w art. 585, 587, 590, 591 k.s.h.⁴⁸ nie może pełnić funkcji członka zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej albo likwidatora (art. 18 § 2 k.s.h.). W związku z przytoczoną regulacją nasuwa się pytanie, czy przepis art. 180 k.k.w. odnosi się również do sposobu wykonania przytoczonego środka. Wydaje się, że udzielenie odpowiedzi na postawione pytanie zależy od tego, czy przytoczony środek może być traktowany jako środek karny w rozumieniu art. 39 pkt 2 k.k. W tym zakresie należy przychylić się do poglądu, według którego skutki opisane w art. 18 § 2 k.s.h. powstają samoistnie, co odróżnia uregulowany w nich środek od środka karnego określonego w art. 39 pkt 2 k.k.⁴⁹ Środek uregulowany w art. 18 § 2 k.s.h. nie jest środkiem karnym, lecz stanowi – jako prawny skutek skazania – personalny pozakarny środek w zakresie zapobiegania przestępczości gospodarczej. Początek biegu terminu tego środka następuje *ex lege* z dniem uprawomocnienia się wyroku skazującego⁵⁰. Aprobując przytoczone stanowisko, należy przyjąć, że regulacja przewidziana w art. 180 k.k.w. nie odnosi się do sposobu wykonania środka określonego w art. 18 § 2 k.s.h.⁵¹

3. Podsumowanie

Obecnie człowiek jest w sposób nierozzerwalny związany ze swoją zawodową działalnością, której poświęca znaczącą część codziennego życia. Z tego właśnie powodu należy w sposób szczególny zwrócić uwagę na doniosłość zagadnienia ustawowych zakazów kontynuowania tejże działalności lub zajmowania określonego stanowiska. Funkcja prewencyjna przedmiotowych zakazów znajduje swoje odzwierciedlenie również w tym, że odstrasza one inne osoby ze środowiska, w którym przebywa skazany, od popełnienia podobnego przestępstwa. Zakazy określone w art. 41 § 1 k.k. chronią też społeczeństwo przed osobami, które mogą być niebezpieczne ze względu na niezdolność do zajmowania określonego stanowiska lub wykonywania określonego zawodu. Skupiając się w głównej mierze na funkcji zapobiegawczej zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności, nie wolno pominąć silnej roli represyjnej⁵². Należy podkreślić, że niejednokrotnie

⁴⁸ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2000 r. Nr 94, poz. 1037).

⁴⁹ Zob. postanowienie SN z dnia 25 października 2007 r., I KZP 33/07, OSNKW 2007, Nr 12, poz. 90.

⁵⁰ Zob. P. Ochman, *Wykonywanie środka karnego zakazu zajmowania określonego stanowiska a zakaz pełnienia funkcji piastuna organu spółki handlowej*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2014, t. XXXIII, s. 225-226.

⁵¹ Zob. M. Siwek, *op. cit.*, s. 111.

⁵² L. Lernell, *Wykład prawa karnego – Część ogólna*, t. II, Warszawa 1971, s. 83-84.

zakazy te są bardziej dotkliwe dla skazanych niż kary zasadnicze. Konsekwencje orzeczenia przedmiotowych zakazów wobec sprawcy silnie również oddziałują na jego najbliższych – często pozbawiając całe rodziny możliwości utrzymania. Dodatkowo należy zaznaczyć, że przez zastosowanie zakazu dochodzi do pozbawienia sprawcy konstytucyjnego prawa wyboru i wykonywania zawodu (art. 65 Konstytucji RP).

Prawne skutki skazania są widoczne nie tylko w aspekcie finansowym, ale też mają realny wpływ na możliwość m.in. dalszego prowadzenia działalności gospodarczej. Orzeczenie zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej skutkuje m.in. wpisaniem informacji o zakazie prowadzenia działalności gospodarczej do Centralnej Ewidencji Informacji o Działalności Gospodarczej⁵³, a także wykreśleniem z urzędu wpisu do ewidencji prowadzonej działalności, jeżeli orzeczony zakaz dotyczy wykonywania zawartej we wpisie działalności gospodarczej⁵⁴. Ponadto utrata możliwości zajmowania eksponowanych stanowisk lub zawodów powodować może obniżenie społecznego zaufania i prestiżu, a często także poniżenie w oczach opinii publicznej⁵⁵. Zgodnie z poglądem wyrażonym przez Jana Kuleszę zakazy te nie spełniają funkcji wychowawczej, nade wszystko dlatego, że uniemożliwiają skazanemu podnoszenie kwalifikacji zawodowych⁵⁶.

Orzeczenie zakazu zajmowania określonego stanowiska może stanowić konsekwencję zaistnienia różnych zdarzeń prawnych. W szczególności może być efektem orzeczenia wobec sprawcy przestępstwa środka karnego w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska lub też prawny skutek skazania określony w przepisie art. 18 § 2 k.s.h. Aktualizacja obu przepisów, tj. zakazu pełnienia określonego stanowiska z art. 41 § 1 k.k. i tego z art. 18 § 2 k.s.h. nasuwa pewne wątpliwości co do spójności systemu zawartych w prawie karnym środków penalnych. Możliwe są bowiem sytuacje, kiedy z mocy prawa zaktualizuje się zakaz z art. 18 § 2 k.s.h., niemniej jednak środek karny nie zostanie orzeczony (charakter fakultatywny). Nawet w przypadku kumulacji obu zakazów ich biegi są niezależne od siebie⁵⁷. Występowanie widocznego dualizmu regulacji prawnej w zakresie pozbawienia prawa zajmowania określonego stanowiska (skutków następujących *ex lege* oraz z mocy wyroku sądu) może powodować powstanie pewnych wątpliwości w zakresie przypadku ich kumulacji. Przychylając się do poglądu Piotra Ochmana, wydaje się, że wystarczające byłoby poprzestanie na pozostawieniu

⁵³ Art. 25 ust. 1 pkt 16 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1807 ze zm.).

⁵⁴ Art. 34 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej.

⁵⁵ J. Kulesza, *Kary dodatkowe: zakazu zajmowania określonych stanowisk, wykonywania określonego zawodu i prowadzenia określonej działalności w świetle przepisów k.k. z 1969 r.*, „Palestra” 1978, t. 22/5-6 (245-246), s. 42.

⁵⁶ J. Kulesza, *op. cit.*

⁵⁷ P. Ochman, *op. cit.*, s. 230.

w gestii sądów karnych orzekania o zakazie zajmowania określonego stanowiska wraz z odpowiadającym obowiązkiem dokonywania stosownych sprawdzeń w Krajowym Rejestrze Karnym przez sąd rejestrowy. Niezależnie od powyższego postulować należy dokonanie stosownej zmiany treści przepisu art. 18 § 2 k.s.h. w przedmiocie wyraźnego określenia procedury zaskarżania postanowienia sądu⁵⁸.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 231.